

végén Gazda István állította össze az 1981 és 2000 közötti időszak orvostörténeti könyvbibliográfiáját, a Semmelweis Ovostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltárban pedig az *Orvosi Hetilap* Horus-rovatának, a hazai orvostörténet-írás egyik fontos fórumának bibliográfiája készül és a „Magyar Orvosi Életrajzi Lexikon” előmunkálatai is folynak. A számítógép-adta lehetőségek nyilván szintén megkönnyítik majd Dörnyei Sándor munkájának folytatását és kiegészítését.

A kötetnek, mint kivétel nélkül minden hasonló vállalkozásnak, természetesen akadnak hibái is, ezek a hibák azonban sosem érintik az adatközlés pontosságát, alaposságát, – a szerzőnek ahhoz is volt bátorsága, hogy egyes tévesnek bizonyult, vagy ismételt adatok helyét üresen hagyja – inkább a feldolgozás választott módjával kapcsolatosak. Gyakran ugyanis a tartalomjegyzék gondos áttanulmányozása és végigolvasása után sem tudjuk eldönteni, hogy egy adott témát hol keressünk, hiszen a tartalmi felosztás kétségtelen logikája ellenére, önkényesnek látszik, de hát más hogyan is lehetne. Ilyen vitatható megoldásnak tekinthető például az, hogy a kéziratos receptes könyvekről az „Orvosi szaknyelv és szakirodalom” fejezet egyik alfejezetében esik szó, nem pedig a „Laikus gyógyítás”, fejezet valamelyik alfejezetében. Máskor bizonyos fontos témákat, így a magia naturalist, a terápiákat, a táplálkozást stb. keressük a felsoroltak között – legalább is önálló egységként – hiába, és abba is könnyű lenne belekötöni, hogy például a balzsamozás miért a patológián belül jelenik meg e rendszerben. Minden lehető kifogás azonban mellékes, hiszen a kutatásban a továbbiakban, nemcsak az orvostörténészek, hanem minden tudomány- és művelődéstörténész számára nélkülözhetetlen, páratlan alapos-sággal és becsülettel megírt bibliográfiát kaptunk Dörnyei Sándortól ajándékba, amelyért hálás köszönet illeti őt és kiadóját egyaránt.

MAGYAR LÁSZLÓ ANDRÁS

Fehér Katalin – Fodor László: Az erdélyi magyar nevelés évszázadai. Kolozsvár, 2002. Educatio Kiadó, 121 l.

Egy magyarországi és egy erdélyi magyar kutató neveléstörténeti tanulmányait jelentette meg a kolozsvári Educatio Kiadó. Már az e kiadványban is realizálódó tudományos együttműködés ezen újabb megnyilvánulásának is örülnünk kell, de értékessé teszi e közelmúltban napvilágot látott könyvet gazdag nevelés- és művelődéstörténeti tartalma is.

A három fejezetben közreadott tanulmányok közül az I. és a III. fejezet Fodor László írásait tartalmazza. Az elsóban az erdélyi református kollégium-típusú nevelés 18–19. századi jellegzetességeit foglalta össze a szerző. E sajátosságok összegezése – még a viszonylag gazdag kollégiumi irodalom ellenére is – tanulságos és újszerű, nemcsak az erdélyi, hanem az egyetemes magyar művelődés szempontjából is. A harmadik fejezetben a szerző a kolozsvári tudományegyetem történetének kronológiáját tette közzé a 16. századi kezdetektől a Sapientia–Erdélyi Magyar Tudományegyetem 2001. októberében történt megnyitásáig

A kötet második, legterjedelmesebb fejezete híres erdélyi magyar pedagógusok pályaképeit tartalmazza. A nyolc tudós arcképe közül három: az Apáczai Csere Jánosról, Felméri Lajosról és a Schneller Istvánról készült portré szintén Fodor László munkája, amelyekben az erdélyi művelődés kiemelkedő személyiségeiről nyújt modern értékelést.

Ugyancsak e fejezetben található az az öt tanulmány, amelyek szerzője Fehér Katalin. Ő szintén az erdélyi nevelésügy kiváló, de többnyire méltatlanul elfelejtett személyiségeit mutatja be. Arcképeit legtöbbször eredeti források: egykorú művek, levelezések, kéziratok által teszi hitelesebbé. E személyek, akik Fehér Katalin írásaiban megjelennek, a nevelésügyi törekvéseik mellett a felvilágosodás eszméinek is a hir-

detői voltak. Így pl. Hari Péter, ez a nagy szégyenségből kiemelkedő tudós tanár, aki a nevelés célját a humanitásban látta, tanítványainak az olvasás fontosságát hangsúlyozta, és a kor legjelentősebb műveit ajánlotta számukra. Cserey Farkasról – szintén eredeti források alapján – sok újat tudunk meg. Megállapításai közül sok ma is időszerű, nemcsak a pedagógusok anyagi dotálását illetően, hanem akkor is, mikor kénytelen szembe találkozni a tömegemberek értetlenségével: „Az emberek meg vannak várászolva – írja – az emberi nemet emelő szándékokat nem szeretik teljesíteni...” Kazinczy vigasza is időtálló: „A jó embernek tiszte, hogy hallassa szavát.” A Kozma Gergelyről készült arckép azt mutatja, hogy a kor magasan képzett lelkészei még a halotti beszéd műfaját is felhasználták a modern eszmék terjesztése érdekében. Bár az id. Teleki Lászlóval és a polihisztor Brassai Sámuellel már foglalkozott a szakirodalom, életművük teljes feltárásával ma is adós a tudomány. A szerző róluk szóló írásai ezt igyekeznek törleszteni, amikor pl. Teleki Lászlóról megtudjuk, hogy Anglia példáját vetítette a kortársak elé, az olvasás, a könyvkiadás, és könyvkereskedelem jelentőségét hangsúlyozva.

A szerény formájú, de tartalmában gazdag és értékes könyv megjelenetése a két szerzőn kívül a kolozsvári Educatio Kiadó érdeme is. Egyedül azt hiányoljuk, hogy a kötetben nem tüntették fel az egyes tanulmányok szerzőit. Ahogy a szerzők, úgy a tanulmányok olvasása után az olvasók is tisztában lesznek azzal, hogy az elmúlt századok erdélyi tudósai, pedagógusai közül a kisebb és ismeretlenebb nevek is milyen jelentős érdemeket szereztek az egész magyar művelődés szempontjából. Nem is mindig a „nagyok” nyomában tették ezt, hanem gyakran – bár szerényebb eszközeikkel – de meg is előzték őket, előkészítve az utat számukra. Fáradozásaik, eszméik, törekvéseik ismerete ma is aktuális, a felvilágosodás eszméitől nem csak időben annyira eltávolodott korunkban, amikor az igazi műveltség értéke egyre vitatottabbá válik.

KÓKAY GYÖRGY

Kilián István: A piarista dráma és színjáték a XVII–XVIII. században. Bp. 2002. Universitas K., 429 l.

Az Universitas Kiadó idén megjelent kötetének borítóján a témában érdeklődést, tájékozódást fenntartók felismerhetik a Miskolci Egyetemi Kiadónál 2000-ben megjelent *A magyar dráma születése* című tanulmánykötet borítójának elemeit, nevezetesen a „Justus et Pastor” című 1731-es színlap részletét. Ez a hasonlóság nyilvánvalóan nemcsak annak köszönhető, hogy jelen kötet szerzője és a miskolci kötet egyik sorozatszerkesztője egyaránt Kilián István, hanem hangsúlyozni kívánja a két munka műhelyjellegét, egy töről fakadását is. Hiszen a régi magyar drámái emlékek kutatása ma már egyfelől részterületek állandó feldolgozását jelent, másfelől viszont a szintetizáló „nagy művek”, a monográfiák időszaka is elérkezett, lehetővé teszi ezt az alap kutatásokban feltárt anyag mennyisége, minősége.

A piarista színjátszással foglalkozó kötet több szempontból is a szintézis új lehetőségeit keresi. Mint címe is mutatja, egyszerre kívánja szem előtt tartani az irodalom- és a színháztörténetesek szempontjait, drámatörténeti, drámapoétikai elemzésekre ugyanúgy vállalkozik, mint dramaturgiai, színházesztétikai, színpadtechnikai vizsgálódásokra. A fejezetcímek azonban mutatják a kétféle nézőpont különválását is: külön fejezetben tárgyalja a történeti jellegű adatokat, majd külön a színházra és külön a drámára vonatkozó kutatási eredményeket.

A korábbiakban született monográfiák többnyire szerzetesrendek szerint csoportosítva tekintették át a drámatörténet e szeletét (Kilián István: *A minorita színjáték a XVIII. században.* Bp., 1992., Pintér Márta Zsuzsanna: *Ferences iskolai színjáték a XVIII. században.* Bp., 1993. valamint Varga Imre kutatásai a protestáns iskolai színjáték területén), vagy műfaj, téma szerint szűkítették (pl. Varga Imre és Pintér Márta Zsuzsanna nemrégiben megjelent közös kötete a történeti színjátékról, vagy Demeter Júlia tanulmányai a régi magyar vígjátékirodalomról). Kilián István mostani munkája viszont megpró-